

İMÇ'DEKİ KUZGUN ACAR HEYKELİ VE KÜLTÜR VARLIKLARI İLE YAŞAYABİLME SORUNU

2003 yılında kurulan ve bu zamana kadar çok önemli çalışmalar gerçekleştiren Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı'nın girişimleriyle, İstanbul'da modern mimarinin öncü yapılarından İMÇ'deki Kuzgun Acar heykelinin restorasyon çalışmaları başladı. Tüm süreç vakıf tarafından şeffaflıkla yürütülüyor, bu nedenle herkesin düşüncesi ve ilgisi çok değerli. Hem bu heykel özelinde, hem de yaşadığımız kentlerdeki sanat yapıtlarının varolma koşulları ve geleceği hakkında iki soru ortaya koydum. Aşağıda da göreceğiniz gibi birbirinden önemli noktalara değinen fikirler paylaşıldı. Birlikte düşünerek, birlikte tasalanarak zorlu kent koridorlarında yol almak mümkün duruyor.

1- Kuzgun Acar'ın 1967 yılında İstanbul Manifaturacılar Çarşısı'na yerleştirilen Soyut Kompozisyon adlı yapıtı, heykelin zaman içinde çok tahrip görmüş olması nedeniyle 2013 yılında Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı tarafından, izinle yerinden çıkarılıp restorasyon amacıyla korumaya alındı. İstanbul'un 'dış mekân'da yer alan en önemli heykellerinden biri olan bu yapıtın konservasyon ve restorasyon çalışmaları devam ediyor. Bu çalışmalar sonrasında heykelin tekrar yerine yerleştirilmesi, malzemenin tahribatının devam edecek olması ve nihayetinde onarılamaz duruma düşmesi endişesini ortaya çıkarıyor. Bu durum, eserin aslının restorasyon tamamlandığında bir müze koleksiyonuna alınıp, gerçekleştirilecek replikasının mekâna yerleştirilmesi fikrini ortaya çıkarttığı kadar, onun sanatçı tarafından mekâna özgü üretildiğini, dolayısıyla hava koşullarından aynı tahribatı görmesini engelleyecek çeşitli çözümlerle yeniden yerinde sergilenmesinin doğru olacağı fikrini de gündeme getiriyor. Siz, oldukça

zarar görmüş bu heykelin restorasyon sonrası sergileme çözümü konusunda ne düşünüyorsunuz?

2- Heykel ve özellikle kamusal alandaki heykel, Türkiye'nin öteden beri en açmaz konularından biri. Bir yandan iktidarın sembolü ideolojik heykellerin baskınlığı, diğer yandan sayısı az sivil heykellerin yok olmaya yüz tutmuş halleri ve meydanlara, sokaklara hiç layık görülme çığdaş ve güncel sanatçıların sergi mekânları ve depolarda sınırlı kalan eserleri... Belediyeler başta olmak üzere devletin kamusal alandaki sanat yapıtlarına hatırı sayılır bir bütçe ayırması ve bununla ilgili yapılacak sanatsal ve teknik içerikli faaliyetlerin 'ben yaptım, oldu' anlayışından uzak bir biçimde sanatçılar, sanat tarihçileri, mimarlar, kent sosyologları, restoratörler gibi ilgili kişilerden oluşan bir heyet tarafından yürütülmesi gerekiyor ama bu konuda hiç bir aşama kaydedilemiyor. Sizce kültür varlıklarını koruma ve kentleri bugün sanatla yeniden düşünme konusunda neler yapılmalı?

Rahmi Aksungur

(Sanatçı, Akademisyen)

1-Söz konusu heykelin yerine replikası da konsa, yirmi yıl sonra sonuç aynı olacaktır. Önemli olan bu tür heykellerin düzenli bakımlarının sağlanmasıdır. Kamusal alanlarda yer alan heykellerde her malzemeye göre bakım onarım ve koruma işlemleri farklılıklar gösterir, teknik ekipler gerektiren bu işlemleri belediyeler, bünyelerinde oluşturacakları yeni bir yapılanmayla çözmelidir. Bence Kuzgun Acar'ın, kalın demir plakalardan yapılmış bu heykelinin tonlarca ağırlığı ve yapılış amacı, müzede sergilenmesi için çok uygun değildir.

2-Bu konularda özendirici teşvikler ve yaptırımlar içeren ciddi yasa ve yönetmeliklere ihtiyaç vardır. İlgili yasalar çıkmadan bu sorunlar çözümlenemez.

Zeynep Yasa Yaman

(Sanat Tarihiçi, Akademisyen)

1-Heykeli bir müze almak isterse replikasının mekâna yerleştirilmesi fikri, olabilir bir şey. Ama bir yandan da müze depolarında çürüyen diğer heykelleri akla getiriyor. Bu büyüklükteki bir heykeli koruyup sergileyecek koşullar mevcut mu ülkemizde bilemiyorum. En iyisi İMÇ cephesindeki yaşamını sürdürmesi olur herhalde. Replikası, gelecekte heykelin başına gelebilecek tahribatlar için korunabilir.

2-Heykelden, kamusal alanda yer aldığına, kent kimliğine katkısı ve kamuya iletecekleri açısından dolaylı ya da dolaysız belli bir ideolojiyi temsil etmesi beklenmiştir genellikle. 2011 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi

dergisinde yayınlanan "Siyasi/ Estetik Gösterge" Olarak Kamusal Alanda Anıt ve Heykel" başlıklı makalede bu durumu irdelemeye çalıştım biraz. Bu açıdan Kuzgun Acar'ın "Soyut Heykel"i o tarih itibarıyla mimari ve kent kimliğiyle bütünleşen, belli bir siyasetin ideolojisi için araçsallaştırılmamış ender işlerden biridir. Halk arasında heykelin "kuşlar" olarak anılması boşuna değil. İstanbul'u martıları ile birlikte anlatan pek çok şair gibi Kuzgun Acar da sanki şehirle özdeşleşen martıları, çarşının cephesine kondurmuş. Anıtsal boyutları ile meydanları tutan mağrur bir görünüşü olmaması, bir başka özelliği. "Ben buradayım, bana bakın!" demiyor, bir nirengi noktası oluşturmuyor. Heykel bir disiplin bir yandan da sanatçının kendini ifade ederken kullandığı, tercih ettiği bir teknik, ama artık heykeli tek başına bir şeymiş gibi düşünmemek gerek. Türkiye'de heykelin kent içindeki konumuna bakıldığında iki duruş öne çıkıyor. Bunlardan ilki anıtın/ heykelin benzetmeler, simgeler, alegorilerle donatılması, milli, dini, tarihi, etnik, vb. siyasetlerin göstergesi olması, diğeri ise yalnızca biçim yetkinliğini önemseyen, mekânla uyumlu (hepsi için söylenemese de), bir başına duran estetik objeler olmaları. Bu anlamda her iki heykel kümesinin okunması da ikonografinin ikinci aşamasında bitiyor, metinleri açık ve durgun. Ben kamusal alanlarda heykele karşı değişim ama açıkçası yapılan iş sadece kenti yetkin heykellerle bezemek olarak tanımlanırsa ve hele iktidarların ya da sadece sanatçıların istekleri doğrultusunda yönlendirilirse çok gerekli mi diye düşünüyorum.

Kuzgun Acar, İMÇ duvar heykelini yaparken, Kanlıca

Soyut Kompozisyon'un Ön Çalışması, Demir, 56 x 95cm, Yıldız-Yalçın Emiroğlu Koleksiyonu, Fotoğraf: Özer Aktimur, Eylül 2014.

Yapılan işlerin herhangi bir ideolojiyi görselleştirmese de kamusal alan ve şehir planlaması içinde park, meydan, kavşak ve refüjlere yerleştirilen metal ya da taştan yapılmış üç boyutlu soyut ya da figüratif yapayalnız “güzel nesnelere” olmaktan öte bir anlamı olmalı. Çünkü bu durumda da bir sanatçı iktidarının (artocracy) bizlere dayatılması ile karşı karşıya kalıyoruz. Bir sanat tarihçisi olarak elbette muhafazakar, korumacı bir yanım var; tarihin, geçmişin, yaşanmışlıkların, geleneklerin unutturulmasına karşıyım. O yüzden zamanının ruhunu yansıtan anıtların, heykellerin, eserlerin korunmasını ve yaşatılmasını zorunlu ve gerekli görüyorum. İçinde anıtın da yer aldığı, kamusal yaşantının geçeceği alanlar yaratma ülküsü bir modernlik projesi olarak d-ö-nemini tamamlamış, tarihteki özgün konumunu almıştır. Sanat ve kamusal alan arasındaki ilişki yeniden düşünülp araştırılmalı, halkın katılımıyla projelendirilmeli. Kamunun söz söyleme, tercih etme hakkının bütünüyle siyasilerin, yönetenlerin, kapitalistlerin ya da sanatçının iktidarına bırakıldığı, erk sahiplerinin biçimleyip yönettikleri bir kamusal alan, kamunun tepkilerine neden olabiliyor. Sanatın kamusal alandaki estetik tek başınlığı ile kendini dayattığı, eleştiri ve itiraz kabul etmez ‘arogan’ duruşu, onu kamudan soyutlarken kentin dinamikleri ile yüzleşmeyen sanatçının ‘estetik nesne’si ile ‘alımlayıcı kamu’ arasındaki ilişki-sizlik kamusal alanda ittifaktan ziyade çatışmaya dönüşebiliyor. Elbette yaratıcı istediği tekniklerle kendini ifade edebilir, heykel yapabilir ama artık sanatçı giderek kamusal alan ya da mekân üzerinde yapılacak sanat adına siyaset/iktidar ile işbirliği içinde tek söz sahibi olan yetke olmaktan çok kamu ile içiçe ve yanyana bir yaratıcıya dönüştürüyor. Bu anlamda Türkiye’de de projeler üretiliyor. Aklıma gelenlerden iki tanesini anayım. Bu konuyu sorunsallaştırarak araştıran projelerden biri, Santralİstanbul’un

“Kamusal Alan” toplantıları, diğeri ise Anadolu Kültür ve Garanti Platform Güncel Sanat Merkezi işbirliğiyle British Council tarafından yürütülen “Benim Kentim/My City” projesi. Topluma ve güne yönelik ipuçları veren projeler artmalı diye düşünüyorum.

Nazlı Gürlek (Küratör, Yazar)

1-Restorasyon sonunda orijinal eserin bir müze koleksiyonuna alınması ve replikasının İMÇ’deki yerine yerleştirilmesinin uygun olacağı kanısındayım. Tahribatı azaltıcı veya heykelin ömrünü uzatıcı çözümler aranabilir elbette, fakat hava şartlarının dışında zararlı olabilecek ve öngörülemez etkenler olabilir. Korunaklı müze ortamı bu tip eserlerin saklanması için en doğrusu olacaktır. Michelangelo’nun Davut heykeli bile mermer olmasına rağmen bu sistemle korunuyor. Konuyla ilgili yetkin bir danışma kurulu var, bu kurulun replikanın yapımını üstlenecek ekibi de doğru seçeceğine inanırım.

2-Aynen, söylediğime katılıyorum. Konunun profesyonel ve uzmanlarından oluşacak heyetin seçimleri doğrultusunda ilerlemek yerinde olacaktır. Kamusal alan söz konusu olduğu için yerine göre kamunun görüşünü de alarak yol almak gerekir diye düşünüyorum. Kentler bugün şehir planlamacıları, mimarlar, tasarımcılar ve sosyologlar tarafından zihin birliği halinde düşünülmeli. Bu anlamda yalnızca sanat eserleri değil, işleyiş ve fonksiyona yönelik tasarımlar ve dönüştürücü, güzelleştirici ve kolaylaştırıcı çözümler de bu anlamda öncelik taşımali derim. Teknik olarak ise, işleyişin şeffaf olması, alınan kararlar hakkında kamunun bilgilendirilmesi bizi memnun eder. Yeni eserlerin yapımında yarışmalar açılır ve korunaklı mekâna ihtiyaç duyan kamu heykelleri bir önceki soruda bahsettiğimiz yöntemle replikalarıyla değiştirilir. Hem koruma

hem de kamuya açma anlamında paralel düşünerek ilerlemek gerekir.

Zeynep Rona (Sanat Tarihçisi, Arşivci)

1-Yerine replikasının konulması fikrine katılmıyorum. Mekâna özgü üretilen heykellerin kesinlikle yerinde kalması gerekir; onu başka yere nakletmek, replikasını yapmaya kalkışmak, hele hele sanatçının onayı olmadan bunu yapmaya kalkışmak bir saygısızlıktır diye düşünüyorum. Üstelik sözünü ettiğiniz, İstanbul’un bir dönemine damgasını vuran bir bina kompleksi olup üzerine düşünülmüş taşınılmış bir tasarım ve uygulamadır. Demirin yeniden bozulacağı savı ise kabul edilemez. Doğrudur, zaman içinde hava koşullarından etkilenir, bozulur, ama düzenli bakımla ve gerektiği zaman, gereken onarım ertelenmeden, yapılması gerektiği gibi ve gerçekten bu konuda uzman olan kişiler tarafından yapılırsa heykelin bozulması denetim altında tutulabilir. Bu konudaki yeni teknik gelişmeleri izlemek ve uygulamaya niyetli olmak gerekir. Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı’nı bütün girişimleri gibi bu onarım projesi için de kutlamak ve desteklemek gerekir; işleri zor ve uzun, daha niceleri var onları bekleyen. Özel bir yer için üretilen bir yapıtı başka bir yere koymak, bence o yerin/yapının özgün anlamı ve değerinden bir şeyler “çalmak”tır. Ayrıca o heykeli -yalnızca sergilemek için bile olsa- hak etme onuru nasıl ve kime verilecektir? Bu öneri ancak ve ancak, sanatçı adına bir müze olmuş olsaydı gündeme gelebilirdi.

2-Uzun süredir Türkiye’de merkezi ya da yerel yönetimlerin, tarafsız, yönetimler üstü, bilimsel ve bilinçli kurulları hayata geçiremediğini hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla sonu “meli” / “malı” eklerle biten bütün önerilerin “ütopik” birer önerme olarak kalacağını düşünüyorum. Bu doğrultuda yılmadan, inatla yapılması gereken mücadeleyi gençlere bırakıyorum; aralarında bilgili, bilinçli, yaygın iletişim ağlarını kullanma

yeteneğiyle dünyadaki başarılı örnekleri araştırabilme kapasitesi olanlar var, onların, isterlerse ve inat ederlerse, yenilikçi düşünceleri ve enerjileriyle Türkiye için gerçekçi modeller geliştirebileceklerine inanıyorum. Bence bu konu, devletin ya da yerel yönetimlerin sanata, özellikle de kamusal alana yerleştirilecek heykellere ve hatta anıtlara hatırı sayılır bir bütçe ayırmalarından daha öncelikli ve önemli. Yerel yönetimler tarafından ortalığa gelişigüzel serpiştirilen, avuç içi kadar küçük yerlere yerleştirilen, hangi ölçütlere göre seçildiğini ya da ismarlandığını anlayamadığım “üç boyutlu mermer şeyler”i gördükçe, yolumuzun çok uzun ve çetrefilli olduğunu daha iyi anlıyorum. Buna karşın Türkiye’de sürdürülmeye çalışılan heykel sempozyumlarını ve düzenlenen yarışmaları olumlu buluyorum; sayılarının artırılması ve yaygınlaştırılması yararlı olabilir. Tabii bunlarda da sanatçıların niteliği kadar, seçici kurulların niteliği de çok önemli, belki de kurullarla ilgili bugün için atılabilecek en gerçekçi adım, iyileştirmeye seçici kurullar gibi küçük ölçekli kurullarla başlamaktır.

Özer Aktimur (Restoratör, Akademisyen)

1-Orijinal eserlerin restorasyon sonrası tekrar yerine konulup konulmaması veya yerlerine replikasının konulması yıllardır tartışılan bir konudur. Fakat son yıllarda özellikle sanat tarihçileri de dahil olmak üzere eserin durumuna, konumuna göre, yerine replikasının konulmasına sıcak bakmaktadır. Burada esas olan nedir? Bence orijinal eserin uzun yıllar varlığını sürdürebilmesidir. Salt “sanatçı oraya koydu” diye eseri tamamen kaybetmek anlamsız olur. Bu tür eserler artık kamuya mal olan eserlerdir ve bir dönemi, bir tarihi anlatan kaynaklardır. Birebir replikasının yapılarak orijinalinin yerine konulması, orijinal eserin ise müze veya iklim kontrollü bir başka kapalı alanda sergilenmesi kanımca

daha doğru olacaktır. Avrupa'da bunun o kadar çok örneğini görüyoruz ki; örneğin Floransa'da, Michelangelo'nun Davut heykelinin orijinali Akademi Müzesi'nde sergileniyor, replikası ise asıl yerinde. Dış mekân heykelinde bazı malzemelerin zamanla yok olacağı aşikâr; metal, ahşap malzemeler iç mekânlarda korunmalı ve sergilenmelidir. Orijinal eserin yerinde kalması için yapılacak çatı sistemleri ya da onu cam ve plexi içine almak, -ki çok karşıyım, sanatçının mekân ile heykel arasında kurguladığı ilişkiyi zaten bozmak olacaktır. Acaba sanatçı o çatıyı ya da fanus sistemini isteyecek miydi? Kuzgun Acar'ın bu eseri şu an ki hali ile zaten oldukça korozyana uğramış durumda ve bu nedenle korunmaya - kurtarılmaya çalışılıyor, aynı yere aynı şartlarla asmak eseri yok olmaya terk etmek olacaktır.

2-Her şeyden önce insanlar heykeli sevmeli, sanatı sevmeli. Toplumun sanata, heykele ve tüm plastik sanatlara ne kadar uzak yetiştirildiği aşikâr. Bugüne kadar var olan eğitim yapısı Avrupa'da ve Amerika'da önemli ölçüde değişmiş durumda; okullarda matematik ve fizik ne kadar önemliyse sanat eğitimi de o kadar önemli hale geldi. Bizim de bir an önce sanatı ve kamusal alanları seven insanlar yetiştirmemiz gerekir. Türkiye'de hâlâ heykel, meydanlardaki Atatürk heykellerinden ibaret görülüyor. Durum böyle olunca kültür varlıklarını korumak oldukça sıkıntılı bir konu oluyor. Tarih cenneti diye anılan ülkemizde restorasyon ve konservasyon alanında eğitim veren o kadar az kurum var ki bunların eğitimcileri bizler mecburen yurtdışında eğitim alıp, geri dönüp yeni restoratörler-konservatörler yetiştirmeye çalışıyoruz. Kültür varlıklarını korumak epey geç kalınmış bir konu ama hiçbir zaman çok geç değil. Bugün kentleri sanatla birlikte yeniden düşünmek, sanatın her dalını sevdirecek, heykeli ve kamusal alanların önemini öncelikle çocuklara anlatarak,

öğretmek olur. Mimari ile heykelin aslında ne kadar ayrılmaz bir bütün olduğunu anlatmalıyız, bugün İstanbul'da binlerce yapı, bina meydan yeniden yapılıyor, peki bunlarla ilişkili bir heykel? Sanat eserlerinin kamusal alanlardaki varlığını başta mahalli idareler, belediyeler desteklemeli ve teşvik etmelidir. Bu konulara bütçeler ayrılmalı ve takipleri ciddi komisyonlarla yapılmalıdır. Sanat ve kültür varlıklarını koruma işini 'yapmış olmak' için değil, gerçekten önemseyerek yapmalıyız. Bu konuda söylenecek çok şey var ama sorunuzun bendeki tek kelimelik cevabı "eğitim" olacaktır. Eğitimle birlikte bunların hepsi doğru orantılı olarak pozitif yönde yol alacaktır.

Beral Madra (Küratör, Yazar)

1-Bu heykelin yeniden ve dayanıklı bir malzemeyle üretilmesinde bir sakınca yok. Heykelin özgün yerine yerleştirilmesi gerekir. Yıpranmış heykel ise, bütün bilgiler ve özgün durumdaki görüntüler verilerek mevcut müzelerden birisinde ya da yapılacak olan müzelerden birisinde, Modern Sanat bölümünde sergilenebilir.

2-Türkiye'de "heykel" konusunda ilgili herkes yazılar yazdı, raporlar sundu, açık oturumlar yaptı, çarpık düzeni düzeltmeye çalıştı; bu yaklaşık 30-35 yıldır sürüyor. Türkiye'de heykel -parkları süsleme işlevi gören dekoratif heykeller dışında - tümüyle ulusal ideolojinin görsel malzemesi olarak kullanıldı. Post-modern sürecin "kamusal alan sanat yapıtı" kavramı ve üretiminin yalnız bazı büyük etkinlikler ve bienaller sırasında ancak geçici olarak gerçekleşebildiğini biliyoruz. Kamusal alan yapıtları sanatçılar ve sivil toplum arasındaki gerçek iletişim ve işbirliğinden doğan, dolayısıyla sivil toplum tarafından korunan yapıtlardır; bu tür yapıtların gerçekleşmesi, sanırım bu nerdeyse 100 yıllık "heykel" sorununu giderebilir. Öte yandan "heykel",

İslam dininde yasaktır; günümüzde Türkiye'de radikal İslamın varlığı ile bu Modernizm-İslam çatışması da su yüzüne çıkıyor. Belediyelerin ya da devletin bir olayı ya da bir kişiyi anma bağlamında ısmarlama yaptırdığı klişe biçimlerdeki "heykel" in günümüz sanat bilgisi kapsamında bir geçerliği olmadığını söyleyebiliriz. Günümüz sanatçıların üç boyutlu yapıtları ve yerleştirmeleri esasen siyasal, toplumsal, kültürel mesajlar, yorumlar ve eleştiriler içeriyor; sanatçının kendi iradesinden doğan bu yapıtların değerlendirilmesi, ısmarlama yaptırılanlara karşı bir seçenek değil, gerekliliktir. Diğer yandan, yaklaşık 10 yıldır koleksiyoncuların ve iş dünyasının ileri gelenlerinin "müze" yapma ülküsünü yaşıyoruz. Burada sizin deindiğiniz sorun bağlamında; neden bu "müze ütopyası" içine bir çözüm yerleştirilmiyor? Örneğin bütün bu yapılmış ve başına olmadık iş gelmiş heykellerin toplanıp, bu iş dünyasına ait bir alanda sergilenmesi düşünülüyor? Diğer yaklaşım da Anadolu'daki sanat fakültelerinin buldukları kentlerdeki belediyeleri bu heykel konusunda bilgilendirmeleri ve kente heykel yerleştirme işini üstlenmeleridir; kuşkusuz kurumlarındaki sanatçılar ve uzmanlarla çalışarak.

Doğan Paksoy (Galerici, Genel Yayın Yönetmeni)

1-Heykelin, gerçekleştirilecek restorasyondan sonra, görünümüne müdehale edilmeyecek bir çözümle tekrar yerine yerleştirilmesinin uygun olacağını düşünüyorum. Zira kamusal alandaki her heykeli dış koşullardan etkileniyor ve zarar görüyor diye iç mekânlara, müzelere sokmaya kalkarsak kamusal alanda sanat yapıtı diye bir şeyden bahsedemez hale geliriz. Heykeli mekânından söküp almak ve böylece dış mekânlardaki tüm eserlerin bu örnek ile iç mekânlara sokulmasına fırsat verme düşüncesi dahi korkutucu. Oysa bizim dışarıda daha çok ve nitelikli sanat yapıtı görmeye

ihtiyacımız var. Bu nedenle kamusal alandaki sanat yapıtlarını içeriye almak yerine, onların düzenli bakımı için neler yapılmalı, bunun üzerinde durmalıyız. Çok zarar gördüğü bilinen Kuzgun Acar'ın İMÇ heykelinin özel çözümlerle yerinde yaşamasına çaba gösterilmeli, diğer kent eserleri için ise acil olarak düzenli bakım anlayışı yerleşmelidir. Kültür varlıkları, değerleri gerektiği gibi anlaşılırsa yönetimler için sadece para emen şeyler değil, aynı zamanda kentlere, ülke ekonomilerine büyük kazançlar sağlayan şeylerdir.

2- Belediyeler ve devlet, kültür sanatın ne denli önemli bir mevzu olduğunun hiçbir zaman farkında değil. Kentlerin sanattan, estetikten yoksun hali ortada, devlet fonlarının da nasıl kötü projelere gittiğini şaşkınlıkla görüyoruz, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının hali ise her gün gazetelerde çıkan haberlerden de görüleceği gibi içler acısı durumda. Bugün sanat adına neler yapılıyor, bunları ise yönetimler zaten hiç takip ve tasvip etmiyor. Bu ülkede bunca sanatçı var, bunca sanat üretimi gerçekleşiyor ve sanat mekânlarının sayısı gün geçtikçe artıyor ancak belediye başkanları hangi galeriye, müzeye gidiyor, hangi sanatçıları takip edip, tanıyor, eserlerini beğeniyor... Bu soruları sormak bile fazla! Sanat yerel yönetimlerin sadece prosedür icabı önlerinde olan bir mevzu olduğu sürece yaşadığımız kentlerde karşımıza çıkan tepeden inme eserler de öyle kötü olur. Bir şeylerin değişmesini istiyorsak ilk önce yaşadığımız semtlerden ve sonra kentlerden başlamalıyız; buralarda bizim vergilerimizle yapılacaklar üzerinde söz sahibi olmalıyız. Kültür varlıklarının korunması için yasalar çıkmasını, ödenekler ayrılmasını istiyorsak, bu biraz da tek tek kişilerde artan bir bilinç ve sahiplenme, sanat düşüncesinin yerleşmesi ile olacak bir şey. Türkiye bu anlamda öteden beri suskun bir ülke oldu, ama son yıllarda kültür sanat adına gelişen farkındalıklar,

gençlerin bu konudaki duyarlılıkları bir şeylerin değişmesi için umut verici olabilir, bu nedenle elimizden geldiğince gündeme getirmeli, bunları esas gündem yapmalıyız.

Nancy Atakan

(Sanatçı, İMÇ'deki 5533'ün Kurucularından)

1-Kuzgun Acar'ın yapıtının geçen yıl restorasyon amacıyla indirildiğinden haberim var. Bu yıl tekrar yerine konulmadığında epeyce endişelendim. Kooperatifin yetkili kişileri ile görüştüm; restorasyonun devam ettiği söylendi ama daha detaylı bilgi alamadım. Bu emaili alınca hiç olmazsa gerçekten çalışmaya devam edildiğini, yapıtın çalınmadığını veya bir depoya kaldırılmadığını anlayıp sevindim. Çünkü İMÇ'nin mimarı, Doğan Tekeli'nin dediğine göre koruma amacıyla daha evvel şadırvanların bazı el yapımı mermerleri depolara kaldırılıp, söz verildiği halde tekrar yerlerine konulmamış. Şimdi ise nerede oldukları belli değilmiş. 2008 yılında 5533 adında sanatçı inisiyatifini Volkan Aslan ile birlikte İMÇ'deki 5. Blok'ta açtık. Doğan Tekeli ile söyleşi yapmak ilk projemizdi. İngilizce alt yazılı bu videoyu şimdi Vimeo da seyredebilirsiniz. Doğan Bey'in anlattıkları beni çok etkiledi. İMÇ o dönemin çok önemli ve yenilik getiren bir projesi. Binalar kadar içinde bulunan sanat yapıtlarının korunmasını da çok önemli buluyorum. Doğan Bey hayatta. Onun denetimiyle, planlandığı şekilde İMÇ yenilenebilse keşke. Heykelin geleceği için düşünülenler arasında tercihim; onun sanatçı tarafından mekâna özgü üretildiğini, dolayısıyla hava koşullarından aynı tahribatı görmesini engelleyecek çeşitli çözümlerle yeniden yerinde sergilenmesinin doğru olacağı fikri. Teknik imkanlar tabii ki bilmiyorum; uzman değilim. Bu çeşitli havadan korunma yöntemleri nedir acaba? Korunacak derken daha fazla yıpranmasın. Müze desen; hangi müze? Orada da iyi korunacak

mı? Kırk yıl yerinde çok güzel durdu; dayandı. Bazen bugün ki dünyada yaşlanma ayıp bir şey olarak mı düşünülüyor diye merak ediyorum. Biliyorum İtalya'da bazı kıymetli heykeller müzelere kaldırıp taklitleri yerine konuldu. Yine de, belki nostaljik ama daha da uzun yıllar İMÇ'nin o duvarında bu yapıtı görmeyi arzu ediyorum. Belki gerçekçi değilim ama oradan arabayla geçerken o duvarda o yapıtı görmek isterim. En önemli şey; onun iyi korunması ve yok olmamasıdır ama depoda veya birinin özel koleksiyonunda değil. Ayrıca bu yapıtı kime ait? İMÇ? Sanatçının mirasçıları? Belediye? Devlet? Yer değiştirilirse kim kazançlı çıkacak acaba? Bunları düşündüğümde bence en iyisi yerinde kalmasıdır.

2-Bu, gerçekten çok zor bir soru. Sorun olarak daha da zor. Yapılacak sanatsal ve teknik içerikli faaliyetlerin sanatçılar, sanat tarihçileri, mimarlar, kent sosyologları gibi ilgili uzmanlıklardan gelen kişilerden oluşan bir heyet tarafından kontrol edilmesi gerekiyor, evet ama yapılmıyor. Kültür varlıklarını korunmasının doğru olduğunu bizler düşünebiliriz ama galiba azınlıktayız. Etrafa baktığımda kızıyorum. Güç ve iktidar peşinde, para amaçlı sayısız projeler görüyorum. Şehrin az olan açık alanları yok ediyor; ağaçlar kesiliyor vs. Şehrin dokusu değiştiriliyor. Ağlıyorum. Üzülüyorum. Söyleniyorum. Pesimist oluyorum. Güçsüz hissediyorum. Sadece bu konuda bazı sanat yapıtları ve projeleri yaptım ve yapmaktayım. 5533'ü devam ettirmeye çalışıyorum. Ancak böyle ufak girişimler yapabilirim. Senin de bu dosya çalışmasını yapman gibi... Ufak ama önemli. Daha başka bir şey aklıma gelmiyor. Başka ne yapılabilir? Belki ilk adım hayal etmek ve belki de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 1962 yılında yazdığı yani Kuzgun Acar'ın İMÇ'deki heykelini yapacağı aynı döneme rastlayan 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nü tekrar okumak.

Ali Taptık

(Sanatçı, Mimarlık Doktora Öğrencisi)

1-Benim bu konulardaki görüşüm ister istemez mimarlık ve koruma bağlamındaki tartışmalarla şekillendi, sanat eserlerinin korunması ve restorasyonu konusunda yeterince bilgi sahibi değilim. Yapı için özel olarak üretilmiş bir eserin korunması ve bakımının yapılması konusunda Kuzgun Acar'ın yaklaşımı nedir, özel bir vasiyeti var mı bilemiyorum, bu konuda bir araştırma yapılmışsa önemli bir kaynak olacaktır. Kopya bir nesnenin döneminin tekniklerinden kopuk bir şekilde yeniden üretilmesi, heykelin belleğinin sıfırlanması anlamına gelecek. Düzenli olarak gerçekleştirilecek bakımla yerinde 'yaşatılabileceğine' eminim, umarım böyle bir yolu seçerler. Ayrıca kopya üretimi durumunda orijinalinin koruma ve sergileme hakkının hangi müzeye, ne şartla verileceği konusu, en son Santralistanbul'da da karşı karşıya geldiğimiz elden çıkarma (deaccession) örneğini hatırlatması nedeniyle riskli bir durum. Kuzgun Acar'ın Soyut Kompozisyon'u aslında İMÇ'nin inşaat yıllarında kanunlar gereği 'zorunlu' bir şekilde sanat eserlerine ayrılan bir bütçe ile yapıldığı için, onun ve oradaki tüm eserlerin aslında tüm kente ait oldukları üzerinden kurulacak bir argüman ile böylesi bir mirasın sorumluluğu sadece İMÇ yönetiminin olmaktan çıkarılabilir. Gerçi tüm bunları tartışırken Ağa Han ödüllü İMÇ'nin tescilli bir yapı olmadığını da hatırlatmak isterim.

2- 'Dışarıda' sanatın "(uzmanlardan oluşan) bir heyet tarafından kontrol edilmesi" beni korkutuyor. Eğer kentte kültürel varlıkların korunmasını ve dışarıdaki sanat eserlerini tartışacaksak, yeni üretimler talep ediyorsak, bunu uzmanlıklarımızdan ve mesleklerimizden bağımsız sivil bireyler olarak beraberce sahip çıkarak, talep ederek, öneriler üretmek yapmamız gerekiyor. Bu konuda katılımcı tartışmaları açmak, kitlelere yaymak, kaynak

sağlamak için yerel yönetime çok büyük rol düştüğü açık ama merkezi yönetimin, kentsel mekânları 'yer' yapan üretimler üzerine maddi destek vermekten başka herhangi bir rolü bana yine ürkütücü geliyor. Uzmanlar ise ancak bu tartışmayı yönlendirebilir, bireylerin taleplerini ya da kaygılarını şekillendirmelerine yardımcı olabilir. Bostanlarımızdan tutun, zamanında beğenilmeyen 'küçük' mimariye, kültürel ve doğal hafızamızı yaşatmak ancak kitlemel ve zarif bir tartışmayı sürekli kılarak başarabiliriz.

Fatoş Üstek (Küratör, Yazar)

1-Kamusal alan sürekli değişen ve dönüşmekte olan bir kavram, özellikle son dönemdeki mutenalaşma süreçleri ve politikanın sosyal alana nüfuz etmesi ile birlikte daha da kaygan bir zemin üzerine inşa ediliyor. Daha açıkça söylemek gerekirse, gündemin izleğinde kamu kavramı ve o tanımın karşıladığı alan kavramları değişiyor. Şehirleşme söz konusu olduğunda Türkiye oldukça parçalı bir tutum izliyor. Yakın gelecekte bir binanın ya da bir sokağın aynı itina ile korunacağından emin olunamıyor. Bu durum, ortak alanlarda sergilenen sanat eserlerinin sadece doğa koşullarıyla değil, sosyal ve politik etmenlerle de tahribine neden oluyor. Kuzgun Acar'ın mekâna özgü ürettiği heykel, bence restore edildikten sonra müzede sergilenmeli, sunumuyla birlikte üretilmiş olduğu mekân konusunda bilgi de yer almalı. Bu eserin kopyası ise İMÇ'ye yerleştirilerek, yanına bir kopya olduğu ibaresi konulmalıdır. Böylelikle esere özgü üretim olduğu bilgisini barındırarak gelecek kuşaklar için korunmuş olacaktır. Eğer söz konusu Richard Serra'nın graffiti zemini ve kamuya açık tuvalet işlevi gören Basel'deki heykeli olsaydı, sorunun yanıtı daha farklı olurdu.

2-Kent ve heykel ilişkisi özellikle son on yılda artan bir ivme ile gelişiyor. Günümüz şehirleri barındırdığı tarihi binaların yanı sıra çağdaş sanatçıların

Kuzgun Acar'ın Soyut Kompozisyon'u restorasyon aşamasında, Ağustos 2014, Fotoğraf: Sibel Horada.

Kuzgun Acar'ın Soyut Kompozisyon'u restorasyon aşamasında, Ağustos 2014, Fotoğraf: Sibel Horada.

üretimleri ile tanımlanıyor. Gerek belediyeler, gerekse özel girişimler bu yeni akımı desteklemek için girişimlerde bulunuyor. Türkiye özelinde, fon sağlayıcıların, belediyelerin şehirleşme anlayışına istikrarlı bir tanım öne sürmeleri gerekiyor. Günümüzde vizyonu olmayan bir kentsel dönüşüm ile karşı karşıyayız. Bu vizyonun oluşabilmesi için çeşitli toplantılar, yayınlar, etkinlikler yapılabilir. Bu süreç içerisinde bazı sanatçılar kamusal alanda proje geliştirmeleri için davet edilebilir. Sanatçılar, sanat tarihçileri ve kent sosyologlarından oluşan bir heyet, ortak alanda gerçekleştirilecek projeler için bir değerlendirme ekibi işlevi görebilir, ancak bu ekibin de zaman içinde ve projelere göre değişmesi gerekir. Sürekli devinim halinde olan bir şehirde gerçekleştirilecek projelerin sürekli kendini yenileyen bir ekip ile yürütülmesi daha verimli ve yerinde olacaktır.

Server Demirtaş (Sanatçı)

1-Malzeme olarak demir, günümüzde değişik kaplamalarla veya metal püskürtme teknikleriyle çok uzun süreler için doğal şartlara dayanıklı hale getirilebiliyor. Bunun yanı sıra heykel, demir renginde tamamen paslanmaz çelik ile yeniden üretilebilir. Yani korumak için alternatifler var. Kuzgun Acar heykelinin restorasyon sonrası replikasının orjinal yerine yerleştirilmesi bence bir sorun yaratmaz. Gerçek heykelin çok daha uzun bir süre korunmasını sağlar. Gerçek heykel dediğimiz de restorasyon sonrası ne kadar eski haline yakın olacaktır, bilemiyoruz. Divan Otel'in önünde bir İlhan Koman heykeli duruyor; yıllar içinde paslandı, onarıldı, tekrar paslandı, tekrar onarıldı, ama şimdi uzunca bir süredir pas tutmadan duruyor. Bunca bakımdan sonra bazı minik değişiklikler olsa da bu tür heykellerin anıtsal dinamizminden çok şey yitip gitmiyor diye düşünüyorum.

2-Tam beş sene önce

Mecidiyeköy'deki atölyemi boşaltmam gerektiğinde, bir kamyon dolusu heykelleri ağılayarak atmam zorunda kalmıştım. Onları yıllarca sakladım, biriktirdim ve sonra artık sadece fotoğrafları var. Pek çok sanatçıyla benzer şeyler yaşadığımı düşünüyorum. Heykele, 15-20 yıl öncesi gibi ilgisiz olunmamasına rağmen bugün devlet politikaları nedeniyle sanatçılar kendilerini yalnız ve umutsuz hissetmekte. Sanırım ülkemizde sanat ilk defa bu kadar fena, yıkıcı bir tavırla karşı karşıya kalıyor. Herşeyin örgütlenmekten geçtiğine inanıyorum. Sivil toplum örgütleri de ilk kez bu kadar azlar. Yakın geçmiş olayları ardından iktidarın gücünü koruması, sanat düşmanlığı konusunda göreceğimiz daha çok şeyler varmış fikrini tetikliyor. Umarım bu karamsarlık sadece bana aittir.

Yasemin Nur (Sanatçı, Akademisyen)

1-"Heykel bana eklemek mi veriyor?" Bu, Kuzgun Acar'ın heykelinin bulunduğu duvarın hemen altındaki dükkanlardan birinin sahibine "Esnafın heykel ile ilişkisi nedir?" sorusunu sordüğümüzde aldığımız cevaplardan biri. Aklım heykelin adına takılıyor, ki çoğunlukla "Kuşlar" diye biliniyor. Serçeler içine yuva yaptığı için ise esnafın bir kısmı tarafından "kuş yuvası" olarak adlandırılıyor. Fakat yayınlarda ismi "Soyut Kompozisyon" olarak geçmiş. Öyleyse baştaki soruyu şöyle çevirmek istiyorum: "Soyut bana eklemek verir mi?" "Soyut Kompozisyon" ile esnafın kazanç derdi arasında bir boşluk var. Eserin esnafa dokunması, heykelin duvara sırtını verdiği noktalarda saklı. Şunu diyebilir miyim: Kuzgun Acar'ın İMÇ'deki heykeli, heykel sanatı ile eklemek arasındaki ilişkide tekrar anlamlanıyor. Bugün eseri koruma amaçlı bir müze koleksiyonuna almak bana eserin "Soyut Kompozisyon" adı üzerinde ısrarcı olmak gibi geliyor. Diğer yandan konservasyon kelimesi ile konservatif yani tutucu, tutumlu, tutumluluk

İstanbul Sigara Fabrikası tarafından üretilmiş Tekel Sigara Paketi, 1983, Yasemin Nur Koleksiyonu.

haftası gibi birçok kelimeye doğru yol alıyor ve endişeleniyorum. Bu kelime kendi içinde bir eyleme hapsediyor; koruma eylemine. Konservasyon kendi dilsel kökenine ve anlamına kapanıp acaba konservatif bir hale mi dönüşüyor? 1983 tarihli bir sigara paketindeki şu cümleye bakıyorum: "İstanbul'un tarihi yapıları korunuyor." Aklıma gelen ilk soru: "Kimden?"

2-Bugünlerde takipçisi olduğum kadarıyla "sosyal medya"da dikkatimi çeken bir şey var; tatil dönüşü, yaz sezonu bitişi, mevsim geçişi, sonbahar gelmesi ile "İstanbul, döndük ama aynı...sın", ya da sıklıkla tekrarlanan "yine yordun İstanbul" ve burada yazmayacağım nice betimlemelerle şehire söven sayısız cümleler. Şehire sövgü günleri ve dolunayın çıkmasıyla başlayan şehire övgü günleri! Kenti düşünmek yerine kentliliği düşünmek nasıl olurdu acaba? Koruma ve kentleri bugün sanatla yeniden düşünmekten öte, kentli olmak nedir? Sanki bir "kent" var ve bir de ondan ayrı orada yaşayanlar. Orada bir şehir var ki içinde yaşanırken, dilde dışa, uzağa taşınıyor: "Orda bir köy var uzakta" yerini "Orda bir şehir var uzakta"ya bırakmış gibi. Adeta dilimizde yaşamadığımız bir şehir. Şehirli olmak nasıl bir şey gerçekten?

Levent Çalikoğlu

(İstanbul Modern Şef Küratörü)

1- Daha önce böyle bir vaka ile karşılaştığımızı hatırlamıyorum. Önemli, üzerinde tartışılması gereken ilginç bir konu bu. Farklı pek çok cevabı ve yorumu olacaktır. Doğruyu bulmak kolay değil. Heykelin restorasyon amacıyla korumaya alınması da takdir edilmesi gereken bir çaba. Bu tip bir ilgi pek çok yapının başına gelmiyor. Belki bir başlangıç olabilir bu girişim. İlgi ve korumaya ihtiyaç duyan pek çok açık hava heykeli mevcut. Sorunuzda yapının restorasyon sonrası tekrar yerine yerleştirilmesi ve akabinde malzemesindeki tahribatın devam edecek ve belki de bir daha tekrar restore edilemeyecek bir aşamaya

evrileceğini vurguluyorsunuz. Bu bilgi şüphesiz doğrudur. Yaklaşık 50 yılda heykel bu aşamaya geldi ise gelecekteki 50 yılda da aynı sorunla tekrar karşılaşacaktır. Şüphesiz mevcut mekânında her türlü doğa koşulunu öngören bir koruma sağlanabilir. Bunun da tek yolu heykeli bir vitrin içerisine almak ve sabit ısı, nem ve ışık değerlerini kalıcı kılmaktan geçiyor. Aksi takdirde değişken hava koşullarını yönetmek mümkün değil. Her zaman için bu belirsizlik yapının ömründen yemeye devam edecektir. Bu noktada "bir vitrinin içerisine yerleştirilen bir heykel açık havada kendisini ne kadar gösterebilir, ilk halinden bir hayli farklı bir kimliğe kavuşması ne kadar doğru? Veya sanatçısı bu işlem için onay verir miydi?" gibi sorular beliriyor. Kuzgun yaşasa idi bu sorulara nasıl bir cevap verirdi bilmiyoruz. Bu açıdan sorunun muhatabı bir noktada aile ve varisler oluyor. Bu konuda onların da söz hakkı var. Ayrıca heykelin maddi olarak sahibi olanların da bu görüş ve taleplerini dinlemek gerek. Tavsiyem yapının replikasını üretmek olacaktır. Orijinal yapının mı yoksa replikasının mı açık havada olacağına uzmanlardan oluşan bir kurul karar vermeli. Sadece yapının değil aynı zamanda İMÇ bloklarının gelecekteki akıbetlerini de düşünerek benim görüşüm orijinal yapının tabii ki müzede olması olacaktır.

2- Sorunuzun içinde ana cevap mevcut zaten. Kamusal alanın tanımı, tayini, kullanım şekilleri, işlevi bugüne kadar hep devletçi bir modelle tarif edildi ve şekillendirildi. Bunun hiç şüphesiz değişmesi gerekir. Batılı demokrasinin temel başlıklarından biridir bu uygulama. Bireyin ve onları temsilen çeşitli uzmanlık alanlarından kurulların kente yerleştirilecek açık hava heykellerinden meydanların, parkların, bahçelerin kullanım şekillerine kadar sözsahibi olduğu hiç dikkate alınmıyor bizde. Tabii demokrasiye katılım ve yönetsel süreçlerin değişmesi ile başlamak gerek. İşin temeli budur. Aksi

taktirde geçici çözümler, unutulmuş konuşmalar, vaatler, yılgınlıklar, bireysel mücadelelerle sınırlı kalan, bitmeyen, sonsuz bir karadeliğe dönüşüyor mesele.

Rabia Çapa

(Galerici)

1-Kuzgun Acar'ın İstanbul Manifaturacılar Çarşısı'na 1967 yılında yaptığı soyut heykelinin 2013 yılında Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, İstanbul Manifaturacılar Çarşısı ve Fatih Belediyesi beraberliğinde profesyonel bir çalışmayla tamir ediliyor olması "HARİKA" ve çok güzel bir hareket, sağ olsunlar! Kurumların üçüne de sanat, sanatçı ve halk adına çok teşekkür ederiz. Yeri ve replikası için benim düşüncem: Kuzgun Acar o heykeli orası için düşündü ve orası için yaptı. Bilirkişiler tarafından yapılan tamir bittiğinde onu yine sanatçının koyduğu yere yani eski yerine konması en doğru olan harekettir. Bugün demir saç bir heykeli dış mekânda korumak için birçok malzeme var. Ayrıca araya 45-50 yıl gibi uzun bir zaman koymadan, daha kısa dönemler içinde kontrol edilebilirse bu kadar büyük tamir de ortaya çıkmaz. Sanatçının yapıtı kendisinin yerleştiği yerde en güzel ve en iyi şekilde yaşar. Benim için doğru olan budur. Hazır duvardan inmişken replikasını yapmak da çok iyi bir fikir. Bir müze ile anlaşarak yapılabilir. Böylelikle sevgili Kuzgun Acar'ın açık havada bir orijinal heykeli, bir de kapalı mekânda, bir müzede o güzelim heykeli yaşar. Bu güzel heykel bunu hak ediyor.

2-Bu güne kadar kurumsal alandaki heykellerimizin çoğu, önce belediyelerimiz tarafından yol geçecek, yol genişletilecek, üst geçit yapılacak veya başka bir yığın nedenlerle kaldırılmıştır. Bence devletin, belediyelerin ve şirketlerin heykellere bakış açıları değişmeli. Önce heykeller sevilmeli. Şehrin heykellerine bütçe ayrılmalı, yarışmalar yapılmalı, yerine konan heykeller bir heyet tarafından kontrol edilmeli. Bunlar yapılırsa dünyadaki

başka büyük şehirlerde olduğu gibi bizim şehirlerimizde de heykellerimiz olur, halk onlarla beraber yaşar ve onları da yaşatır.

Evrin Kavcar

(Sanatçı, Akademisyen)

1-Mekâna özgü üretilen yapıt, restorasyon sonrasında yerine dönmelidir. Müzede yer alacak olan, söz konusu yapıtın replikası olabilir ve bu replika, yapıtın yapım sürecini anlatan dökümanlar, orijinal mekânında seneler içinde düzenli olarak belgelenmiş görüntüler ve gerekli diğer bilgiler ile birlikte sergilenebilir. Mekâna özgü tasarlanan bir yapıt, müzede fiziksel olarak yıpranmasa da, niyetinden uzaklaşacak, onu canlı tutan mekânından koparak anlamını kaybedecektir. Kuzgun Acar'ın "Kuşlar"ının birgün ömrünü doldurup bırakacağı boşlukta -mimari hâlâ yerinde ise- onun hafızası ile iletişim içinde, iki senede bir değişen yeni yerleştirmeler yer alabilir. Burada İngiltere'deki dördüncü sütun projesi benzeri bir süreç başlayabilir.

2-Şu an mevcut ataerkil ve kapital odaklı, can/canlılık düşmanı zihniyetin hakimiyeti altında kültür varlıklarının korunması, kentlerin beton dışında bir unsurla düşünülmesi ne yazık ki imkansız görünüyor. Sevan Nişanyan hapiste. Kültürle, bilimle, sanatla eş, özgür fikirleri ile öne çıkan değerli insanların sistemli bir şekilde hedef alındığı, yok edildiği bir düzen içinde, kendi işini emekle, hakkını vererek yapabilmek ve hayatta kalmayı başarmak, ilk beceri. İkincisi hafızayı canlı tutmak ve canlandırmak. Toplumsal bellek olmaksızın, kültür varlıklarının kurtarmaya, sanatla yeniden düşünmeye dair her çaba köksüz kalacak, kuruyacaktır. Toplumsal bellekten, kentten, politik, kültürel, ekonomik bağlamdan ya da sanatsal tüm kriterlerden kopuk ve yine de kentsel alanlarda yer kaplayan çalışmalar, eleştirilmeli ve elle tutulur yanı kalmadığı noktada imha edilmelidir. Üçüncüsü, ama aslında ilk olması gereken

sanırım vicdan. Vicdan, üçüncü katta oturmuyor. İhtimam da kapı komşumuz değil. Vicdan sahibi, doğayla birlikte yaşama dürtüsü yüksek, canlılığa yönelik, insana yönelik ve insanın ürettiği değerlere yönelik saygısı, hissiyatı olan bir insan nasıl yetişir? İnsan, bu gezegene zarar vermeyen bir hale nasıl gelir? Tüm bunlar için uğraşınca, diğer her şey yerini bulur sanırım.

Vasıf Kortun

(Küratör, Salt Araştırma ve Programlar Yöneticisi)

1- 20. yüzyılın İstanbul'unun en önemli büyük mimari çalışmalarından biri olan İMÇ için gerçekleştirilmiş konumsal bir heykelin, müze dahil herhangi bir kapalı mekâna yerleştirilme fikri, onu farklı bir işe dönüştürecektir. Etiketini "Kuzgun Acar'dan sonra (1967-2014)" yazılabilir. Yeniden konumsallaştırılma kaçınılmaz olabilir ama olguyu yani onu bugün ki haline getiren koşulları ve bununla birlikte ortaya çıkan tahribatın varlığını gizlemekten söz ediyorum. Hatta buradan hareket ederek yeni durumu eğitsel bir örnek, dış mekân heykeli adına bir hatırlatma olarak kullanmak, uzun hikâyesiyle anlatmak mümkün. Kuşkusuz, Kuzgun Acar'ın yıpranacağını biliyordu ama tahribatın onarılamaz bir duruma dönüşeceğini tahmin edememiş olabilir. Heykel gerçekten de restore edilebilir durumda mı? Venüs de Milo'ya yeni bir kol mu takılacak, yoksa sınırlı bir iyileştirme mi söz konusu? Bu süreç kim müdahil oluyor? Restorasyon, farklı anlayış ve yaklaşımların var olduğu sübjektif bir süreç. Umarım eskisi gibi yepyeni olması amaçlanmıyor ve orijinalden bir sahte yaratılmıyordur.

2- Sürekli bakım görmeyen sokak heykelinin ömürü kısadır. Türkiye belediye heykelticiliği tarihçesinde bu konuda çok örnek var. Bu yılın başında SALT Beyoğlu'nda gerçekleşen ve kapsamlı bir tarihsel serüveni sorgulayan "Belediye

Heykelticiliği" adlı forumda da dinlediğimiz Ferda Çağlayan bunun hikâyesini yazdı, tahribat sadece tabiatın gelmiyor, yapılaşmanın getirdiği basınç da var, art niyetli bakımsızlık ve ideolojik yıpratma da. Eğer bir iş ile bir meraklı arasındaki ilişki asıl konumuz ise İMÇ'ye bir kopya yapılamaz, onu unutulmaz. Yeganeliği olan bir iş aynı anda iki yerde birden varolamaz. Bu orijinal, ötekisi kopya diyemezsiniz, çünkü sahtesi orijinal yerinde, orijinali de olmaması gereken bir yerde demiş olursunuz. Her ikisi de sahteleşir. Ama, özünde üretildiği zamandaki geleceğe umutla bakan haller, İMÇ'nin bir başka zamanı, farklı bir demografi, tüm bunlar yeniden üretilemeyeceğine göre, bu işe dair tartışmanın sürmesi onu gayet değerli, işi canlı tutuyor.

Sibel Horada

(Sanatçı)

1-Bronz veya paslanmaz çelikten farklı olarak demir, açık hava koşullarında, su ve oksijene dayanıklı bir heykel malzemesi değil. Bronz ve paslanmaz çelik gibi kimi metallerin havayla temas eden kısımlarında oluşan oksitlenme tabakası koruyucu bir yüzey oluştururken demir, demir okside dönüşerek tamamen başkalaşır. Korozyon tabakaları demirin içine işleyerek dağılmasına, nihayetinde formun tamamen çözülüp un ufak olmasına sebep oluyor. Bu nedenle dış mekânda yer alan demir heykellerin üzerlerinde koruyucu bir boya tabakası bulunması ve zaman içinde bunun kontrolünün yapılması gerekiyor. Kuzgun Acar'ın soyut kompozisyonunun yapımında yer yer 3, 5, 7 mm'lik hurda demir kullanmıştı ve elli yıldır herhangi bir bakım görmeden asıldığı yerde durmaktaydı. Eser, geçtiğimiz sene bakım amacıyla yerinden indirildiği zaman, umulmadık bir tahribatla karşılaşmıştı. Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı ile bu yıl çalışmaya başladım. "Soyut Kompozisyon"u restoratör Özer Aktimur'un atölyesinde ilk defa yakından

gördüğümde söylediğim şey şu oldu: "İstedığımız kadar restorasyon veya bakım yapalım, bu heykelin, açık havada bırakıldığı taktirde, yakın bir gelecekte geriye dönüşsüz bir biçimde tamamen yitip gideceği gerçeğiyle net olarak yüzleşmek gerekiyor. Bu kadar önemli bir eseri korumaya almak gibi bir seçeneğimiz var ise, yeniden açık hava koşullarına terk etmeye gerçekten hakkımız var mı?" Öte yandan "Soyut Kompozisyon" İMÇ gibi önemli bir yapı için özel olarak üretilmiş bir iş. Bu nedenle hem Kuzgun Acar'ın mekâna özgü üretimine, hem de binanın mimarı Doğan Tekeli'nin tasarımına sadık kalınması söz konusu. Eserin replikasının yapılarak asıl mekânına asılması, orijinalin ise korunaklı koşullarda sergileyecek bir kuruma ödünç verilmesi bir çözüm olabilir; bu en nihayetinde hak sahiplerinin vereceği bir karar olacak. Ancak her ne yapılacak ise, durumun ve seçeneklerin etraflıca tartışılmasını önemli buluyorum. Ayrıca bu sürecin nelere vesile olacağını görmek için sabırsızlanıyorum, çünkü Kuzgun Acar heykelinin çevresinde filizlenen anlatılardan, bir dönemin belleği yeni bir enerjiyle canlanmaya başladı bile.

2- Belediyelerin sanat yönetimi konusunda bahsi geçen sağlıklı adımları atmasını beklemek vatandaşlık hakkımız, ancak belki de bu talebi nasıl dile getireceğimiz konusunda düşünmek gerekiyor. En önemlisi, karar süreçlerinin şeffaflaşması ve yöneticilerin tek başlarına karar almak yerine, alanında uzman kişiler ile çalışmaya açık olması. Ayrıca gerek yeni işlerin üretiminin desteklenmesi, gerekse bakım çalışmaları için Kültür Bakanlığı'nın, başvuru ile yönlendirilecek bütçelerinin olması gerekiyor. Şu an için, eskilik değeri üzerinden işleyen kültür birikimi kavrayışımızda modern ve güncel sanatın ne kadar tanımlı olduğundan şüpheliyim.

Doğan Tekeli

(İMÇ'nin Mimarlarından)

1-İMÇ'nin inşaatı 8 sene sürdü. Bu süre içinde inanılmaz pazarlıkçı ve sloganları "en iyisini, en ucuza elde et" olan manifaturacıları bir takım yerlere sanat yapıtları yerleştirmeye ikna ettim. "Tarafsız olalım ve bir yarışma düzenleyelim," dedim. Tespit ettiğimiz 8 alandan her birisi için, 3'er sanatçı davet edildi. Yani o günün tanınmış 24 sanatçısı bu yarışmada görev almış oldu. Süreç adil olacak, her katılana belli bir ücret verilecek, bir jüri eserleri seçecekti. Benim de içinde bulunduğum jüri ilk pano için Kuzgun Acar'ın eserini ödüllendirdi. Ardından işlerin sanatçılara verilmesi aşamasına gelindi. Manifaturacılar oluşun yönetim kuruluna Kuzgun Acar geldi. Kendisine: "Sayın sanatçı, bize bunu kaç yaparsın?" dediler. "100 bin lira'ya yaparım," dedi. Tabii manifaturacılar pazarlıkta çok ustalar. Dediler ki, "Biz sanattan anlamayız da, bu iş kaç çıkar, yani nedir bunun maaliyeti?" Kuzgun Acar, kalemi kağıdı aldı eline, oracıkta bir hesap yaptı. 1000 kilo özel çelik yazdı. O zamana göre kilosu 9 lira, pahalı bir çelik, işçilik, nakliye, montaj gibi işleri hesapladı. Alt alta sıraladı. 19 bin liralık bir maliyet çıkardı. Manifaturacılar "İyi hocam, biz 19 bin lirayı kabul ettik. 19 bin lira da sanatına verelim; 38 bin lira. 100 bin lira nereden çıktı?" dediler. Kuzgun Acar da mecbur oldu, kabul etti. Küçük bir sözleşme yapıldı ve çalışmaya başladı. Bittiğinde şantiyeye getirmiş, oradaki kontrol amiri bana telefon etti, "Doğan Bey, Kuzgun eseri getirdi ama eskizdekine nazaran benim gözüme küçük görünüyor, tarttım; 250 kilo. Kuzgun bunu yerine koymak istiyor ama Doğan Bey görmeden müsaade etmem dedim, bir bakar mısınız?" dedi. Ben de atladım gittim. Kuzgun Acar orada, heykel yerde duruyor. Baktım ve dedim ki; "Kuzgun, kusura bakma, bunu kabul edemem. Ağırlığını geçtim ama o panoya göre rölyef çok küçük." O da; "Benim sanatım karışamazsınız, sanata

müdehale olmaz” dedi. Ben; “Tabii, sanata müdehale olmaz ama bu bir sergide yer vereceğin bir sanat değil, benim yapıma koyacağın bir sanat.” dedim. Kuzgun Acar mecburen “Peki, bana burada bir atölye verin, ben bunu büyüteyim.” dedi. Çarşı inşaa halinde, kendisine kolayca bir atölye bulundu. O da kaynak makinesini getirdi ve orada çalışmaya başladı. 10 gün içinde büyüttü. Bir daha tarttırdık, 400 kilo geldi. Anlaşılan yaklaşık 150 kilo daha eklemiş. Artık özel çelik mi, değil mi, 1000 kilo oldu mu, olmadı mı demeden, yerine konmasına müsaade ettim. Konulduğu yere, İMÇ'nin simgesi olarak çok da yakıştı, fotojenik oldu. Fotoğraflarda ucu açık bir kompozisyon olarak gayet güzel çıkıyor. Eskizi var. 1/10 ölçeğinde ama konulan eser eskizin tıpa tıp aynısı değil. Sadece onunla değil, diğer sanatçılarla da bu gibi sorunları yaşadık. Bu heykelin bugünkü durumuyla ilgili sorunuza gelirsek; ben, restorasyondan sonra eserin replikasının yerine asılmasına muhalif olmam. Benim için mesele orada

görsel bir obje yani gölge, ışık veren bir eser görünmesidir. Replikasının da aslından bir farkı olmayacağına eminim. Belki eksik olan bir ruh olacaktır. Mimaride bizzat başında bulunduğum yapıların, projeleri aynı olmak kaydıyla, bir başkası tarafından yeniden yaptırılması halinde bile ilk yapılanın aynısı olmayacağını düşünürüm. Bizzat yapıyı yaptıranın ruhu geçiyor yapılara. Buna rağmen ben, Kuzgun'un eserinin replikasının yapılıp, oraya asılmasına karşı olmam. Ayrıca müze yeri belli olursa, aslının, o müzede varolması için manifaturacılar ile konuşur, onları ikna etmeye çalışırım. Önceliğin Resim ve Heykel Müzesi'nde olması, pek tabii en doğrusu. Mimariye bir koruma sistemi eklenerek, yani bir saçak, bir kutu vb. kullanılmasını doğru bulmam. Bu yaklaşım, çarşının bu eser için yapıldığı fikrini doğurur, ki doğru olmaz. Kazıda bulunmuş bir parça olsa, bunu yeni bir mimari eleman ile koruma altına alabilirsiniz. Ama bunun aslı, burada yer almak için yapılmış. Bu nedenle aslının

müzede saklanması, replikasının yerine asılması, sanatın korunması açısından önemlidir. Aslında mimarinin kendisini bile aynen koruyamıyoruz. İMÇ için yapılmış iki kitaba bakılınca, yapının aslı ile bugün geldiği nokta arasındaki fark görülüyor. İMÇ mimari olarak elden çıkmış, fakat şehircilik konsepti olarak hâlâ önemli bir yapı, bu nedenle hâlâ hakkında yayınlar yapılıyor, konuşuluyor, derslere konu oluyor. Kuzgun Acar'ın heykelini korumak için, mimariye bir muhafaza eklenmesi bu yüzden söz konusu olmamalıdır.

2- Sanatın korunması gerektiği düşüncesi toplum bilincinde yerleşmemiş ise; sağlıklı koruma da gerçekleşmiyor. Herhangi bir düşünce zamanla toplum bilincinde yer etmiş ise gün geliyor, bir yönetici bunu benimsiyor ve kendi fikri gibi uyguluyor. Biliyorsunuz, Haliç böyle oldu. Dalan'dan evvel 30 senedir Haliç'in temizlenmesi söz konusuydu. Boğaziçi Üniversitesi proje yapıyor; “Haliç temizlenmeli,” diye fikir

belirtiyordu. Yıllar sonra Dalan geldi ve toplumca benimsenmiş olan bu fikri, uygulamayı karar verdi. Yeni Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nü; 'dışı Selçuk, içi Osmanlı' diyen yaklaşım iktidarda iken, bu yaklaşıma hangi kent heykelini anlatacaksınız! Bir yönetici: “İçine tükürürüm ben böyle heykelin!” diyor. Bir diğeri heykel yıktırıyor. Bu durumda ne yapacaksınız?! Yapılacak olan şey; sanatın ne olduğu hakkında toplumsal bilincin oluşturulmasıdır. Ne var ki, sağlıklı bir toplum bilinci oluşturmak kolay değil. Otuz, kırk hatta elli sene gerekiyor. Şimdi mesela bazı şirketler, mimarinin önemini yalan yanlış anlamış durumda, ama bizim anladığımız mimarinin değil. Onlar için kültür ürünü olarak bir mimari değil önemli olan. Şöhretli bir yabancı mimar arıyor, onun isminden yararlanılıyor ve sözüm ona bir kurumsal kimlik oluşturuluyor. Eskiden bu da yoktu. Mimarlık şimdi, hiç değilse bu yolla gündeme gelmiş oldu.

Kuzgun Acar'ın Soyut Kompozisyonu'nun yer aldığı 1. Blok'un görünümü, görsel 1969 tarihli İMÇ kitabından alınmıştır.

1. Blok ve Bozdoğan Kemerinin görünümü, görsel 1969 tarihli İMÇ kitabından alınmıştır.

